Стаття надійшла до редакції 27.09.2019

Перевірено на плагіат 12.09.2019 р.

унікальність – 96.73 %

<https://doi.org/10.17721/StudLing2019.15.165-180>

УДК 811.112.2'81'37

«АНАТОМІЯ ВІЙНИ» У СУЧАСНИХ НІМЕЦЬКОМОВНИХ ТА УКРАЇНОМОВНИХ МАСМЕДІА

Олена Валеріївна Материнська (м. Київ, Україна)
olenamaterynska@ukr.net

доктор філол. наук, доц., професор
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Інститут філології

У фокусі цієї розвідки – дослідження антропоморфного образу війни у німецькомовних та україномовних масмедіа за допомогою персоніфікації на підставі теорії концептуальної метафори та контрастивного аналізу. Визначено регулярні концептуальні метафоричні та метонімічні моделі, які створюють «наївну анатомію» війни, формують її фізіологічний та психологічний профіль у мовах, що зіставляються. Емпіричний матеріал дослідження (лексеми та словосполучення, контексти) дібрано за допомогою суцільної вибірки з журнальних статей, репортажів німецькою та українською мовами, а також корпусу текстів німецькомовної преси, сформованого Інститутом німецької мови м. Мангайм (IDS), зокрема COSMAS II (DeReKo-2018-II) за період у п'ять років (2014-2019). Однією з найбільш поширених метафоричних моделей, що базується на використанні найменувань частин тіла, є концептуальна метафора „ВІЙНА – ЖИВА ІСТОТА/ ВІЙНА – ЛЮДИНА“. Зафіксовано випадки застосування метафтонімії як комбінованої семантичної моделі в межах персоніфікації, до якої належать такі регулярні патерни, як: «жіноче /чоловіче обличчя війни», «публічне обличчя війни» тощо. Каузативні дієслова та дієслова на позначення фізичних дій допомагають розкрити брутальну природу війни як нищівної сили, що пригнічує волю людини та робить її об'єктом свого впливу. До антропоморфних моделей в межах базової „ВІЙНА – ЖИВА ІСТОТА/ ВІЙНА – ЛЮДИНА“ належать також такі моделі: „ВІЙНА – УСОБЛЕННЯ БАТЬКІВ; ВІЙНА – БАТЬКО/МАТИ“, „ВІЙНА – БРЕХУН, ОБЛУДА“ тощо. Регулярні моделі метафоричних та метонімічних перенесень ґрунтуються на логічній антиномії між «священною війною» (виправданою «великими цілями») та її руйнівними наслідками. Вказано на зміни у гендерному аспекті висвітлення війни, на нові способи її ведення, що

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Материнська О. В. [Материнская Е. В.], *olenamaterynska@ukr.net*

«Анатомія війни» у сучасних німецькомовних та україномовних масмедіа [«Анатомия войны» в современных немецкоязычных и украиноязычных массмедиа] (Українською / На укр. яз)

відбивається й на представленні її природи та ролі в масмедіа. Гібридні, інформаційні війни останніх років суттєво змінили «мовний образ» війни. Несподівано війна виявляється одночасно привабливою та огидною. Репрезентація війни в сучасних масмедіа в багатьох випадках зумовлює проблему її баналізації та естетизації. Основний акцент досліджених публікацій робиться на евалюативному характері антропоморфної метафори, яка дозволяє маніпулювати сприйняттям читачької аудиторії.

Ключові слова: антропоцентризм, антропоморфна метафора, метонімія, метафтонімія, «наївна анатомія», концептуальна модель.

“ANATOMY OF WAR” IN THE MODERN GERMAN AND UKRAINIAN MASS-MEDIA

Olena V. Materynska (Kyiv, Ukraine)
olenamaternyska@ukr.net

Doctor of Philology, Associate professor, professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Institute of Philology

The paper is devoted to the research of the anthropomorphic representation of war in the German and Ukrainian mass-media by the means of personification and is based upon the theory of conceptual metaphor and contrastive approach. The regular conceptual metaphoric and metonymic models creating “naive anatomy” of war, its physical and psychological profile in the compared languages have been singled out. The empirical dataset includes word combinations and lexemes, contexts extracted from the articles and reports in the German and Ukrainian mass-media as well as from the Mannheim German Reference Corpus COSMAS II (DeReKo-2018-II) covering a five-year period (2014-2019). One of the most widely used anthropomorphic metaphors embracing the body part appellations is the metaphor ‘face of war’ within the main conceptual metaphor ‘war is a human being’. The metaphonymy is also highlighted as one of the models of the semantic change paths within the personification patterns of ‘war’, including such regular patterns as ‘male / female face of war’, ‘public face of war’ etc. The causative verbs and verbs denoting physical activity reveal the nature of war as a destructive force suppressing the will of human beings and considering them as objects of its influence. To the anthropomorphic patterns within the main one ‘war is a human being’ also belong: ‘war is a parent’, ‘war is a liar’. The regular semantic metaphoric and metonymic patterns are often developed within a logical antinomy of holy war (justified by the ‘big goals’) and its real inevitably devastating consequences. Special attention is paid to the changes in gender representation of war as well as in its strategies demanding new ways of researching its role in the modern mass media. The

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Materynska O. V. [Materyns'ka O. V.], olenamaternyska@ukr.net

“Anatomy of War” in the Modern German and Ukrainian Mass-media [«Anatomija viny» u suchasnyh nimec'komovnyh ta ukrai'nomovnyh masmedia] (in Ukrainian)

hybrid, information wars of the last years have obviously changed the language representation of 'war'. Unexpectedly war appears to be even attractive and repelling at the same time. The representation of war in the modern mass media often causes a certain degree of its banalisation and aestheticization. The main emphasis of the analyzed contexts lies on the evaluative character of the anthropomorphic metaphor allowing manipulation of readers' perception.

Key words: anthropocentrism, antopomorphic metaphor, metonymy, metaphonymy, "naïve anatomy", conceptual model.

«АНАТОМИЯ ВОЙНЫ» В СОВРЕМЕННЫХ НЕМЕЦКОЯЗЫЧНЫХ И УКРАИНОЯЗЫЧНЫХ МАССМЕДИА

Елена Валерьевна Материнская (г. Киев, Украина)

olenamaternyska@ukr.net

доктор филол. наук, доц., профессор

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко,

Институт филологии

Данная статья посвящена исследованию антропоморфного образа войны в немецкоязычных и украиноязычных массмедиа с помощью персонификации на базе теории концептуальной метафоры и контрастивного анализа. Определены регулярные метафорические и метонимические модели, которые создают «наивную анатомию» войны, формируют ее физиологический и психологический профиль в сопоставляемых языках. Эмпирический материал исследования составляют лексемы и словосочетания, контексты, отобранные методом сплошной выборки из журнальных статей, репортажей на немецком и украинском языках, а также из корпуса текстов немецкоязычной прессы, сформированного Институтом немецкого языка в г. Мангайм (IDS), а именно COSMAS II (DeReKo-2018-II) за пятилетний период (2014-2019). Одной из наиболее распространенных метафорических моделей, которая основана на использовании наименований частей тела, является модель: „ВОЙНА – ЖИВОЕ СОЗДАНИЕ/ ВОЙНА – ЧЕЛОВЕК“. Зафиксированы случаи использования метафтонимии как комбинированной семантической модели в рамках персонификации, к которой принадлежат такие регулярные паттерны, как: «женское / мужское лицо войны», «публичное лицо войны» и подобные. Каузативные глаголы, а также глаголы, обозначающие физические действия, помогают раскрыть суть войны как разрушительной силы, которая угнетает волю человека и делает его объектом своего влияния. К антропоморфным

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Материнська О. В. [Материнская Е. В.], olenamaternyska@ukr.net

«Анатомія війни» у сучасних німецькомовних та україномовних масмедіа [«Анатомия войны» в современных немецкоязычных и украиноязычных массмедиа] (Українською / На укр. яз)

метафорам в рамках базовой модели „ВОЙНА – ЖИВОЕ СОЗДАНИЕ/ ВОЙНА – ЧЕЛОВЕК“ принадлежат также „ВОЙНА – ВОПЛОЩЕНИЕ РОДИТЕЛЕЙ; ВОЙНА – ОТЕЦ/МАТЬ“, „ВОЙНА – ЛЖЕЦ, ОБМАНЩИК“ и т.д. Внимание акцентировано на изменениях в вопросе гендерного аспекта освещения войны, изменениях в способах ее ведения, что отражается и на раскрытии ее природы и роли в массмедиа. Гибридные, информационные войны последних лет существенно изменили «языковой образ» войны. Война может представляться одновременно притягательной и отвратительной. Репрезентация войны в современных массмедиа во многих случаях обуславливает проблему ее банализации и эстетизации. Основной акцент в исследованных публикациях делается на эвалюативном характере антропоморфной метафоры, которая позволяет манипулировать восприятием читателей.

Ключевые слова: антропоцентризм, антропоморфная метафора, метонимия, метафтонимия, «наивная анатомия», концептуальная модель.

1. Світ перетворюється швидко і безупинно. Утім, на тлі позитивних тенденцій, таких як: технологічний розвиток, розбудова полікультурного соціуму, формування якісного освітнього простору, іновативності та креативності сучасної наукової думки – війна, спустошення, радикалізм, хвилі мігрантів, що позбавлені даху над головою, інформаційні, гібридні війни та невідповідність ХХІ століття (епохи розвитку та надскладних перетворень) варварським принципам завойовницьких походів з метою розширення територій, зміни геополітичної мапи світу та отримання економічної вигоди.

Мова як інструмент мислення й осягнення дійсності, що відбиває всі настрої та тенденції у суспільстві, як лакмусовий папірець, що є індикатором нашої духовної зрілості, – надзвичайно гостро реагує на такі зміни. Мовні засоби віддзеркалюють також бурхливі зміни в антропоцентричному за своїм характером світогляді людини. За допомогою різноманітних стилістичних засобів (метафори та метонімії, персоніфікації) неживі об'єкти, абстрактні поняття часто набувають людської подоби [Lakoff 2008, 44]. «Війна» стає активним гравцем, суб'єктом дії – безжалісним та брутальним, характеризується рисами, притаманними лише людині, має своє *обличчя* (нім. *Gesicht des Krieges*), впізнаване у кожній країні, яка зазнала *подиху війни*, що відчутний навіть роки по тому, як вона вгамує свою вбивчу жагу («... в шостому класі, мені вперше довелося відчути страшне *дыхання війни*» [Чередніченко

2019])). Малюнок Сальвадора Далі 1940 року «Обличчя війни» – мистецьке відчуття природи війни. Він залишає глибоку рану, гострий біль та безнадійне страждання від неможливості збагнути, чому людське життя може бути об'єктом дії й перерватися в будь-яку мить. «Обличчя війни» жахає тим, що в ньому легко впізнати обличчя тих, хто вбиває й тих, хто вмирає в безупинному вирії жорстокості. Сучасні масмедіа, які висвітлюють проблему війни по всьому світу, вказують на нові тенденції у тактиках і стратегіях її ведення, вони є медіатором, що впливає на формування суспільної думки, але й самі теж стають об'єктом маніпулятивних дій. Статті та репортажі, повідомлення журналістів – лінгвістичне осягнення війни як явища й водночас представлення її евалюативної складової. Такі тексти не тільки інформують суспільство про події, вони радше формують його думку про війну, впливають на сприйняття подій та їх оцінку.

Війна ХХІ століття має гібридний характер (нім. „hybrider Krieg“ [Münkler, 2015]) та відбувається перш за все в інформаційному просторі, «... джерелом проблем міжнародного гуманітарного права є фокус на фізичному вимірі, який стає дедалі менш важливим. Інформаційний та економічний виміри війни діють не менш ефективно, хоч і не так цинічно та очевидно, як традиційні військові дії.» [Рибак 2015]. Сам факт застосування терміна «гібридний» щодо війни свідчить про невизначеність її характеру та меж. Поняття «гібридна війна», згідно думки відомого німецького політолога проф. Мюллера є кодом семантичної безпорадності («... Chiffre semantischer Ratlosigkeit ...») [Münkler 2015]), який, на жаль, став вже невідворотною реальністю для багатьох країн. *Der mörderische Krieg in Syrien* (вбивча війна в Сирії), *der blutige Krieg in Afghanistan* (кривава війна в Афганістані), *der hybride Krieg in der Ostukraine* (гібридна війна в Східній Україні), *der Krieg der Worte* (війн слів), *der religiöse und weltanschauliche Krieg* (релігійна та світоглядна війна) вже на порозі кожної країни. Виникають численні позначення, які описують нові виміри такої війни: «паперова війна», «правовійна», наприклад «Їх експерти виокремили в особливий компонент гібридної війни – правовійну...» [Лапасєв 2019], що потребують лінгвістичного осягнення. Вагомим є дослідження процесу формування образу війни у свідомості носіїв різних мов та відповідних

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Материнська О. В. [Материнская Е. В.], olenamaterynska@ukr.net

«Анатомія війни» у сучасних німецькомовних та україномовних масмедіа [«Анатомия войны» в современных немецкоязычных и украиноязычных массмедиа] (Українською / На укр. яз)

мовних засобів, за допомогою яких вони віддзеркалюються.

1.1. Ця розвідка присвячена дослідженню антропоморфного образу війни, втіленому за допомогою антропоморфної метафори [Blanco 1999, 252] на матеріалі німецькомовних та україномовних публікацій у масмедіа (статей, репортажів, оглядів тощо), зокрема персоніфікації як антропоморфному втіленню матеріальних сутностей та абстрактних ідей, наприклад, нім. *Grausamkeit des Krieges* ‘жорстокість війни’, *Logik des Krieges* ‘логіка війни’, *Gesicht des Krieges* ‘обличчя війни’ тощо. «Війна» при цьому постає як жорстока істота, потвора, наділена також тваринними якостями: жорстокістю, люттю, неблаганністю. Її позначають за допомогою таких атрибутів, як: *teuflich* ‘диявольська’, *brutal* ‘жорстока’, *blutig* ‘кривава’, *üble, böse* ‘жорстока, зла’.

Зафіксовані у німецькомовних та україномовних масмедіа антропоморфні метафоричні моделі свідчать про антропоцентризм людського світогляду та когнітивних процесів людини та про значний семантичний потенціал антропоморфної метафори, яка є інструментом вербалізації мовної картини світу, апеляції до людських емоцій перш за все [Becken 2016; Kirchhoff 2010; Materynska 2019a; Schwarz-Friesel 2014].

1.2. Дослідження є **актуальним**, оскільки дозволяє простежити потенціал антропоморфної метафори та інших стилістичних засобів в межах моделей персоніфікації, за допомогою яких сучасні німецькомовні та україномовні масмедіа формують образ війни та висвітлюють події, з нею пов’язані.

Наукова новизна цієї розвідки в комплексному представленні базових моделей антропоморфної репрезентації «ВІЙНИ» в німецькомовних та україномовних масмедіа.

На меті цієї статті, визначити та дослідити найбільш розповсюджені семантичні моделі, за якими формується антропоморфний образ війни. Отже, **предметом дослідження** у цій розвідці є метафоричні та метонімічні моделі, за допомогою яких створюється персоніфікований образ війни в німецькомовних та україномовних масмедіа.

Одиницею дослідження в презентованій студії є словосполучення та лексики, контекстуальні приклади з німецькомовного та

україномовного масмедіального дискурсу (статті, повідомлення, репортажі), в яких презентовано антропоморфний образ війни та які були дібрані за допомогою суцільної вибірки з журнальних статей, а також корпусу текстів німецькомовної преси, сформованого Інститутом німецької мови м. Мангайм (IDS), зокрема COSMAS II (DeReKo-2018-II). Обраний часовий період сягає 5 років (2014-2019), загальна кількість досліджених контекстів 600 контекстів (300 – в німецькій та 300 в українській мові). За допомогою контрастивного аналізу були виявлені спільні та відмінні риси у концептуалізації війни в німецькій та українській мовах. Триває соціолінгвістичний експеримент (анкетування), який проводиться в межах спільного проекту (Партнерство германістичних інституцій між Рурським університетом у м. Бохум, Німеччина та Інститутом філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка), який має окреслити базові асоціації пов'язані з поняттям війна, виявити метафоричні та метонімічні клішовані вирази, за допомогою яких створюється антропоморфний образ війни, визначити вплив масмедіального дискурсу на формування уявлень про війну [Materynska, 2019a]. В цій статті представлено перший етап цього дослідження, на якому окреслено основні антропоморфні моделі, які надалі мають бути проаналізовані за допомогою німецькомовних та україномовних респондентів.

2. Базова антропоморфна метафорична модель [Materynska 2012, 43], за допомогою якої передається образ війни – це „*der Krieg ist ein Lebewesen / der Krieg ist ein Mensch*“ / „**ВІЙНА – ЖИВА ІСТОТА/ ВІЙНА – ЛЮДИНА**“. Відповідно створюється фізіологічний та психічний профіль війни, який виписується згідно уявлень людини про війну у конкретному соціумі і базується на системі «наївної анатомії» [Materynska 2019, 259], згідно якої органам людського тіла приписуються якості, які суперечать науковій картині світу (наприклад, почуття). Формується метафорична модель, згідно якої виникає персоніфікований образ війни: укр. „Мені було цікаво побачити, яким насправді є *обличчя війни*.“ [Волинські новини 06.12.2019]“, нім. *das wahre Gesicht des Krieges* ‘справжнє обличчя війни’ [DeReKo-2018-II: NUN91/FEB.00773 Nürnberger Nachrichten 09.02.1991, S. 37]. Спостерігається перехрещення метафоричних та метонімічних моделей, відоме під терміном

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Материнська О. В. [Материнская Е. В.], olenamaterynska@ukr.net

«Анатомія війни» у сучасних німецькомовних та україномовних масмедіа [«Анатомия войны» в современных немецкоязычных и украиноязычных массмедиа] (Українською / На укр. яз)

метафтонімії [Goossens 2003, 369]: нім. *öffentliches Gesicht des Krieges* ‘публічне обличчя війни’, *weibliches / männliches Gesicht des Krieges* ‘чоловіче / жіноче обличчя війни’, укр. «прозахідне» vs «пропосіїське» обличчя війни. Реалізується модель синекдохи типу *pars pro toto* [Birner 2018, 61], яка базується на реальних чи уявних взаємозв'язках між поняттями, а не на подібності [Hagemann 2017, 245].

«Війна» отримує також гендерне маркування: для німецької мови характерною є маскулінна репрезентація війни, відповідно лексема *der Krieg* – чоловічого роду, в українській мові за граматичними ознаками та згідно уявлень носіїв української мови війна постає в образі жінки. В межах метафоричної моделі „ВІЙНА – ЖИВА ІСТОТА/ ВІЙНА – ЛЮДИНА“ розвивається модель „*der Krieg ist ein Elternteil*“ „ВІЙНА – УСОБЛЕННЯ БАТЬКІВ; ВІЙНА – БАТЬКО/МАТИ“: нім. *Kinder des Krieges* ‘діти війни’ [Krüger P-A., Ramadan D. 2019]; «Кілька разів я чула про те, що комусь війна, а комусь мати рідна.» [Малишева 2019], «українські діти війни» [Падірякова 2018], що відбивається і в метафоричному використанні дієслів, таких як: *porodiła* «Іноді війна породжує несподіванки, дуже опосередковано пов'язані з воєнними діями. Приміром, в освітньому просторі ...» [Бублик 2018], *виховала*: «Майбутнє за тими молодими командирами, яких виховала війна» [Кухарчук 2016] тощо. В проаналізованих контекстах часто спостерігається антиномія між жорстокістю війни та жіночністю [Kirchhoff 2010, 195-196]. Утім останнім часом саме жінки активно задіяні у військовій справі і не тільки у галузі медицини. Світлана Алексієвич, Лауреат Нобелівської премії 2015 р., у своїй книзі „У войны не женское лицо“ перевернула звичні уявлення про жіноче / чоловіче обличчя війни. Наразі гендерна асиметрія вже нівельована, традиційне представлення про українську жінку істотно розширюється. Жінка може за необхідності стати і на сторожі власної країни: укр. „... Так жіноче обличчя війни набуває нових обрисів.“ [Укрінформ 2017].

2.1. Фізіологічний профіль війни формується згідно уявлень «наївної анатомії» з використанням найбільш важливих та частотних найменувань частин тіла, саме тих що мають зв'язок із перцептивними властивостями людини, переносно можуть вживатися, щоб передати загальне враження про неї. У поєднанні з найменуваннями частин тіла в

антропоморфних метафорах, які створюють персоніфікований образ війни, вживаються дієслова на позначення руху (*приходить, іде, крокує, наближається впритул, стоїть на порозі, зазирає*), дієслова, які характеризують різноманітні фізичні дії людини (*забирає, виносить, з'їсть*): «...*війна зазирає у будинки родичів мобілізованих і добровольців, воюють волонтери та небайдужі.*» [Шклярська 2014] тощо.

Згідно метафоричному патерну **der Krieg ist ein Lebewesen / der Krieg ist ein Mensch**“ / „**ВІЙНА – ЖИВА ІСТОТА/ ВІЙНА – ЛЮДИНА**“, „**ВІЙНА МАЄ ЧАСТИНИ ТІЛА**“ фіксується, наприклад, використання таких найменувань частин тіла: ОБЛИЧЧЯ: нім. „*Fratzenhafter kann man das üble Gesicht des Krieges nicht darstellen*“ ‘Навряд чи можна представити більш гротескно жорстоке обличчя війни’ [Neue Zürcher Zeitung 2017], також найменувань, пов’язаних з фізіологічною діяльністю за допомогою певних частин тіла, понять, які виникають завдяки фізичній природі людини: ОБІЙМИ, УСМІШКА, ПОДИХ, наприклад, в контексті про бійця, який загинув на передовій: «В обіймах війни: зірка, яка згасла ...» [Бойко 2019]. Такі антропоморфні метафори можна зустріти у назвах проєктів, репортажів, наприклад, в роботах військового фотографа-волонтера Дмитра Муравського із різних циклів проєкту: «Рани війни», «Обличчя війни», «Обійми війни» тощо (2014-2016 роки).

На позначення фізіологічних якостей війни вживаються як правило негативно марковані епітети, наприклад: нім. *schmutzig, dreckig* ‘брудний’, *hässlich* ‘потворний, жакливий’, наприклад: „*Das hässliche Gesicht des Krieges*“ [Spiegel 2019]. Напротивагу такому усталеному негативному образу у певних випадках поняття війна пов’язується із поняттям краси, поєднується з епітетами нім. *charmant, schön* ‘гарний’, що ще контрастніше підкреслює непритаманність таких характеристик цьому явищу (нім. *Schönheit des Krieges* ‘краса війни’ [Spiegel 2017]. Така краса протиставляється жакливій люті та сприймається як огидна. Поняття краси та смерті, жакхів війни – непокєднувані між собою, тим не менш, останнім часом доводиться констатувати тенденцію до баналізації та естетизації теми війни у кіберпросторі (відеоіграх, наприклад), кінематографії, новинних медіа [Becker 2016, 131-132]. Це призводить до спрощеного сприйняття такої болісної проблеми на тлі інших новинних

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Материнська О. В. [Материнская Е. В.], olenamaterynska@ukr.net

«Анатомія війни» у сучасних німецькомовних та українськомовних масмедіа [«Анатомия войны» в современных немецкоязычных и украинскоязычных массмедиа] (Українською / На укр. яз)

повідомлень. Повідомлення про втрати, ескаляцію конфліктів, військові операції у різних куточках світу вже стають щоденною невід'ємною частиною медійного та суспільного життя. Так, наприклад, в одній з німецькомовних статей «Mord ist Sport» («Вбивство – це спорт») журналіст звернув увагу на такий факт, що новина про постріл снайпера, який поцілив певну «живу» мішень з великої відстані, най навіть з оглядів безпеки чи військової необхідності, подається як новий світовий рекорд [Tschermak, 2017].

2.2. Психічний профіль війни базується на персоніфікації та наділенні поняття війни рисами психіки людини, при цьому психофізіологічний портрет війни вписується у гендерні, соціальні стереотипні уявлення певного суспільства. Реалізуються такі метафоричні базові патерни, як: **„ВІЙНА – РУЙНІВНИК“ / „DER KRIEG IST ZERSTÖRER“, „DER KRIEG IST EIN LÜGNER / EIN HEUCHLER“ „ВІЙНА – БРЕХУН, ОБЛУДА“**. Агресивність та лють війни підкреслюється за рахунок вживання каузативних дієслів, які допомагають передати ситуацію нав'язування війни та її умов, наприклад, нім. *verlangen* ‘вимагати’, *zwingen* ‘змушувати’. Цілі країни та нації стають при цьому об'єктами її агресивних дій, війна *спустошує, руйнує, пожирас, зводить нанівець, лютує, винищує* «Об'єкт Україна. Чому ми постійно програємо в інформаційних війнах ...» [Абібок 2015], «Якщо говорити про українців як про об'єкт цієї війни, то безперечно вона є брутальною й сягнула вершини цинізму.» [Сирота 2015]. Епітети, які описують війну мають переважно дуже негативну конотацію: *grausam, grauenhaft, brutal* ‘жорстока’, *gemein* ‘нища’, *schrecklich, böse, übel* ‘жахлива, жорстока’, *verstörend* ‘руйнівна’, *schmutzig* ‘брудна’. Такі атрибути як: нім. *moderner, neuer* ‘сучасна, нова’, *großer* ‘велика’, *umfassender, totaler globaler*, ‘тотальна, глобальна’, *grenzloser, permanenter* ‘нескінченна, перманентна’ свідчать про великий вплив наслідків війни на людину та суспільство в цілому.

В межах концептуальної моделі **„DER KRIEG IST EIN LÜGNER / EIN HEUCHLER“ „ВІЙНА – БРЕХУН, ОБЛУДА“** відзначається невідповідність того, що обіцяє «свята», «праведна», «правильна» (нім. *wahrer, wirklicher, wahrhafter Krieg*), «потрібна» (*notwendiger Krieg*) війна та її справжніх наслідків: укр. „...там він побачив *справжнє*

обличчя війни.“ [Руденко 2018]. До психічного профілю війни належать характеристики, що їй приписуються в людській подобі, наприклад, ЛОГІКА, ІНТЕЛЕКТ: нім. *Logik des Krieges* ‘логіка війни’, ЕМОЦІЇ: нім. *Grausamkeit des Krieges* ‘жорстокість війни’; ВЛАДНІСТЬ, АКТИВНІСТЬ ДІЮЧОГО СУБ’ЄКТА: нім. „... unfassbare Grausamkeit und Sinnlosigkeit des Krieges.“ (... незбагненна жорстокість та безглуздя війни) [Berliner Zeitung 2016], укр. «Війна має свою логіку, ігнорування якої здебільшого закінчується трагічно. І то жорстока і безжальна логіка.» [Лосев 2018].

Без сумніву, що антропоморфний портрет війни – це відображення людських думок і вчинків, які не піддаються осмисленню попри всю аргументованість подій. Обличчя війни в мові – це обличчя цивілізації, яка прагне миру, утім щоденно гине у війнах й захлинається від насильства, прагне до небес й рясніє похованнями своїх дітей. Лишається надія, що зміниться епоха й забудеться навіки бридка гримаса війни, не знайдеться більше антропоморфних метафор, аби її описати, бо їй будуть непритаманні людські риси, тому що для людей буде неможливим будь-яке вбивство.

3. Здійснене дослідження дозволяє дійти таких висновків:

Виокремлені моделі антропоморфної репрезентації війни у німецькомовних та україномовних масмедіа дозволяють створити достовірний та емоційно насичений портрет війни, просякнутий дуалізмом людської подоби та нелюдських вчинків. Проблематика статей, які виписані в межах антропоморфного образу війни, апелюють до емоцій читача напряду та вписуються в його стереотипні гендерні уявлення, або ж руйнують їх й дозволяють маніпулювати сприйняттям відповідних контекстів.

Зафіксовані випадки метафони́мії свідчать про високий потенціал комбінаторних моделей, що побудовані одночасно на аналогії та суміжності описуваних понять. Більшість метафоричних концептуальних моделей, в яких використовуються найменування частин тіла людини, мають негативну конотацію та створюють антропоморфний людиноподібний образ, який при цьому характеризується також тваринними рисами.

Акцент більшості публікацій, в яких залучено інструментарій

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Материнська О. В. [Материнская Е. В.], olenamaterynska@ukr.net

«Анатомія війни» у сучасних німецькомовних та україномовних масмедіа [«Анатомия войны» в современных немецкоязычных и украиноязычных массмедиа] (Українською / На укр. яз)

антропоморфних метафор, робиться саме на усвідомленні подій, які відбуваються, а не на суто інформативному контенті. Підкреслюється зміна характеру війни, гендерна асиметрія нівелюється й створюється не зовсім звична опозиція переможених та переможців, оскільки наслідки таких війн та конфліктів надто тривалі й глобальні, щоб їх можна було відразу визначити.

Література:

1. Becker, J. *Medien im Krieg – Krieg in den Medien* (Wiesbaden: Springer, 2016), 405.
2. Birner, B. *Language and meaning* (London & New-York: Routledge, 2018), 154.
3. Blanco, Carmen M. «Das bildliche Potenzial der deutschen Körperteilbezeichnungen: eine historische Darstellung seit indogermanischer Zeit.» *Muttersprache* 9 (3) (1999): 246-260.
4. Goossens, L. «Metaphonymy: the interaction of metaphor and metonymy in expressions for linguistic action.» *Metaphor and metonymy in comparison and contrast*, R. Dirven, R. Pörings (Eds.) (Berlin, New-York: Mouton de Gruyter, 2003), 349-377.
5. Hagemann, J. «Metapher und Metonymie.» *Semantiktheorien. Lexikalische Analysen im Vergleich*, S. Staffeldt, J. Hagemann (Hrsg.) (Tübingen: Stauffenburg Verlag, 2017): 231-262.
6. Kirchhoff, S. «Stehen Sie ihren Mann? Genderpräsentationen in der medialen Darstellung von Soldatinnen.» *Medien – Krieg – Geschlecht. Affirmationen und Irritationen sozialer Ordnungen*, M. Thiele, T. Thomas, F. Virchow (Hrsg.) (Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2010): 195-216.
7. Lakoff, G., Johnson, M. *Leben in Metaphern* (Heidelberg: Carl Auer, 2008), 272.
8. Materynska, O. «Semantic relation of meronymy in languages of different structure (case study of semantics of body part names).» *Advanced Education* 12 (2019): 256-264 (Web of Science).
9. Materynska, O. «The anthropomorphic image of war in the German and Ukrainian mass media (Das anthropomorphe Bild des Krieges in den Deutschen und Ukrainischen Massenmedien).» *Lingua Montenegrina* 24 (Cetinje, 2019a): 153-167 (Web of Science).
10. Materynska, O. *Typologie der Körperteilbenennungen*: Monographie, Hgg. Andrzej Kątny, Katarzyna Lukas, Czesława Schatte) (Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New-York; Oxford; Warszawa; Wien: Peter Lang, 2012), 246 (Danziger Beiträge zur Germanistik, Bd. 41.).
11. Schwarz-Friesel, M. *Konzeptualisierungen von Terrorismus in den Medien vor und nach 9/11*, M. Schwarz-Friesel, J.-H. Krommninga (Hrsg.) (Tübingen, Francke Verlag, 2014): 7-24.

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Materynska O. V. [Materyns'ka O. V.], olenamaterynska@ukr.net

“Anatomy of War” in the Modern German and Ukrainian Mass-media [«Anatomija viiny» u suchasnyh nimec'komovnyh ta ukrai'nomovnyh masmedia] (in Ukrainian)

Джерела ілюстративного матеріалу:

12. Абібок, Ю. Об'єкт України. «Чому ми постійно програємо в інформаційних війнах.» *РБК-Україна* (28.12.2014), <https://daily.rbc.ua/ukr/show/obekt-ukraina-pochemu-my-postoyanno-proigryvaem-v-informatsionnyh-28122014105300>
13. Бойко, Л. «В обіймах війни: зірка, яка згасла.» *Бліц-Інфо* (11.01.2019), <http://blitz.if.ua/news/v-obiymah-viyny-zirka-yaka-zgasla1.html>
14. Бублик, М. «Українська освіта на дистанції зі світом: несподівані феномени, які породила війна.» *Укрінформ* (02.04.2018), <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2434094-ukrainska-osvita-na-distancii-zi-svitom-nespodivani-fenomeni-aki-porodila-vijna.html>
15. Кухарчук, С. «Між миром та війною: фронтові замітки черкаського журналіста.» *Про все. ck.ua* (05.01.2016), <https://provce.ck.ua/177235/>
16. Лапась, Ю. «Паперова війна. Хто й чому грає проти України на нормативно-правовому полі.» *Тиждень.ua* (31.10.2019), <https://tyzhden.ua/World/237174>
17. Лосев, І. «Війна без війни.» *Тиждень* (16.10.2018), <https://tyzhden.ua/Columns/50/221255>
18. Малишева, В. «Міст на Станицю та його мешканці.» *Тиждень.ua* (24.02.2019), <https://tyzhden.ua/Society/226903>
19. «Обличчя війни: життя Широкиного крізь об'єктив волинського фотографа.» *Волинські новини* (06.12.2019), <https://www.volynnews.com/news/society/oblychchia-viyny-pravda-pro-shyrokyne-kriz-obyektyv-volynskoho-fotohra/>
20. Падірякова, О. *Українські діти війни: що дає офіційний статус і чому його мало хто отримує?* (06.09.2018), https://zmina.info/articles/ukrajinski_diti_vijni_shho_daje_oficijnij_status_i_ch_omu_jogo_malo_khto_otrimuje/
21. Рибак, В. «Гібридні виклики міжнародного гуманітарного права.» *Тиждень.ua* (11.09.2015), <https://tyzhden.ua/World/145884>
22. Руденко, А. «Братерський дух – ключ до перемоги.» *День* (06.07.2018), <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/bratersky-duh-klyuch-do-peremogy>
23. Сирота, К. «Про рани війни і вади ЗМІ.» *День* (25.09.2015), <https://day.kyiv.ua/uk/article/media/pro-rany-viyny-i-vady-zmi>
24. «У війни – жіноче обличчя.» *Укрінформ* (08.03.2017), <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2188714-u-vijni-zinoce-oblicca.html>
25. Череди́нченко, О. Я. «Війна. Моя сім'я. Три історії підлітків із Маріуполя.» *День* (24.01.2019), <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-ukrayinu/ya-viyna-moya-simu>
26. Шклярська, О. «Як перемогти в цій війні – воєнний експерт.» *Ракурс* (28.07.2014), <https://racurs.ua/ua/595-vijna-zbroja-ato.html>
27. Deutsches Referenzkorpus (DeReKo-2018-II), Institut für Deutsche Sprache, Mannheim, COSMAS II-Server, C2API-Version 4.16.2 – 31.01.2019,

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Материнська О. В. [Материнская Е. В.], olenamaterynska@ukr.net

«Анатомія війни» у сучасних німецькомовних та україномовних масмедіа [«Анатомия войны» в современных немецкоязычных и украиноязычных массмедиа] (Українською / На укр. яз)

- NUN91/FEB.00773 Nürnberger Nachrichten, 09.02.1991, S. 37.
28. Deutsches Referenzkorpus (DeReKo-2018-II), Institut für Deutsche Sprache, Mannheim, COSMAS II-Server, C2API-Version 4.16.2 – 31.01.2019, Der Milchmann an der Front NZZ17/SEP.01983 Neue Zürcher Zeitung, 21.09.2017, S. 39.
 29. Deutsches Referenzkorpus (DeReKo-2018-II), Institut für Deutsche Sprache, Mannheim, COSMAS II-Server, C2API-Version 4.16.2 – 31.01.2019, Das hässliche Gesicht des Krieges S14/JUN.00529 Der Spiegel, 30.06.2014, S. 114.
 30. Deutsches Referenzkorpus (DeReKo-2018-II), Institut für Deutsche Sprache, Mannheim, COSMAS II-Server, C2API-Version 4.16.2 – 31.01.2019, S17/Nov.00293. Der Spiegel, 18.11.2017, S.134.
 31. Krüger, P.-A., Ramadan, D. «Kinder des Krieges.» Süddeutsche Zeitung (02.08.2019), <https://www.sueddeutsche.de/politik/syrien-kinder-des-krieges-1.4550941>
 32. Merkel: Verdun steht für Grausamkeit und Sinnlosigkeit des Krieges // Berliner Zeitung, 29.05.2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://archiv.berliner-zeitung.de/merkel--verdun-steht-fuer-grausamkeit-und-sinnlosigkeit-des-krieges-24135054>
 33. Münkler, H. «Hybride Kriege. Die Auflösung der bi-nären Ordnung von Krieg und Frieden und deren Folgen.» *Ethik und Militär* (2015), <http://www.ethikundmilitaer.de/de/themenueberblick/20152-hybride-kriege/muenkler-hybride-kriege-die-aufloesung-der-binaeren-ordnung-von-krieg-und-frieden-und-deren-folgen/>
 34. Tschermak, M. «Mord ist Sport.» *Bildblog* (26.06.2017), <https://bildblog.de/90682/mord-ist-sport/>

References:

1. Becker, J. *Medien im Krieg – Krieg in den Medien* (Wiesbaden: Springer, 2016), 405.
2. Birner, B. *Language and meaning* (London & New-York: Routledge, 2018), 154.
3. Blanco, Carmen M. «Das bildliche Potenzial der deutschen Körperteilbezeichnungen: eine historische Darstellung seit indogermanischer Zeit.» *Muttersprache* 9 (3) (1999): 246-260.
4. Goossens, L. «Metaphonymy: the interaction of metaphor and metonymy in expressions for linguistic action.» *Metaphor and metonymy in comparison and contrast*, R. Dirven, R. Pörings (Eds.) (Berlin, New-York: Mouton de Gruyter, 2003), 349-377.
5. Hagemann, J. «Metapher und Metonymie.» *Semantiktheorien. Lexikalische Analysen im Vergleich*, S. Staffeldt, J. Hagemann (Hrsg.) (Tübingen: Stauffenburg Verlag, 2017): 231-262.
6. Kirchhoff, S. «Stehen Sie ihren Mann? Genderpräsentationen in der medialen Darstellung von Soldatinnen.» *Medien – Krieg – Geschlecht. Affirmationen*

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© Materynska O. V. [Materyns'ka O. V.], olenamaterynska@ukr.net

“Anatomy of War” in the Modern German and Ukrainian Mass-media [«Anatomija viny» u suchasnyh nimec'komovnyh ta ukrai'nomovnyh masmedia] (in Ukrainian)

- und Irritationen sozialer Ordnungen, M. Thiele, T. Thomas, F. Virchow (Hrsg.) (Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2010): 195-216.
7. Lakoff, G., Johnson, M. *Leben in Metaphern* (Heidelberg: Carl Auer, 2008), 272.
 8. Materynska, O. «Semantic relation of meronymy in languages of different structure (case study of semantics of body part names).» *Advanced Education* 12 (2019): 256-264 (Web of Science).
 9. Materynska, O. «The anthropomorphic image of war in the German and Ukrainian mass media (Das anthropomorphe Bild des Krieges in den Deutschen und Ukrainischen Massenmedien).» *Lingua Montenegrina* 24 (Cetinje, 2019a): 153-167 (Web of Science).
 10. Materynska, O. *Typologie der Körperteilbenennungen*: Monographie, Hgg. Andrzej Kałny, Katarzyna Lukas, Czesława Schatte) (Frankfurt am Main; Berlin; Bern; Bruxelles; New-York; Oxford; Warszawa; Wien: Peter Lang, 2012), 246 (Danziger Beiträge zur Germanistik, Bd. 41.).
 11. Schwarz-Friesel, M. *Konzeptualisierungen von Terrorismus in den Medien vor und nach 9/11*, M. Schwarz-Friesel, J.-H. Kromminga (Hrsg.) (Tübingen, Francke Verlag, 2014): 7-24.
 12. Abibok, Ju. Об'єкт Україна. «Chomu my postijno prograjemo v informacijnyh vijnah.» *RBK-Ukrain* (28.12.2014), <https://daily.rbc.ua/ukr/show/obekt-ukraina-pochemu-my-postoyanno-proigryvaem-v-informatsionnyh-28122014105300>
 13. Bojko, L. «V obijmah vijny: zirka, jaka zgasla.» *Blic-Info* (11.01.2019), <http://blitz.if.ua/news/v-obijmah-vijny-zirka-yaka-zgasla1.html>
 14. Bublyk, M. «Ukrain's'ka osvita na dystancii' zi svitom: nespodivani fenomeni, jaki porodyla vijna.» *Ukrinform* (02.04.2018), <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2434094-ukrainska-osvita-na-dystancii-zi-svitom-nespodivani-fenomeni-aki-porodila-vijna.html>
 15. Kuharchuk, S. «Mizh myrom ta vijnoju: frontovi zamitky cherkas'kogo zhurnalista.» *Pro vse. ck.ua* (05.01.2016), <https://provce.ck.ua/177235/>
 16. Lapajev, Ju. «Paperova vijna. Hto j chomu graje proty Ukrainy na normatyvno-pravovomu poli.» *Tyzhden.ua* (31.10.2019), <https://tyzhden.ua/World/237174>
 17. Losjev, I. «Vijna bez vijny.» *Tyzhden'* (16.10.2018), <https://tyzhden.ua/Columns/50/221255>
 18. Malysheva, V. «Mist na Stanycju ta jogo meshkanci.» *Tyzhden'.ua* (24.02.2019), <https://tyzhden.ua/Society/226903>
 19. «Oblychchja vijny: zhyttja Shyrokynogo kriz' ob'jektyv volyn's'kogo fotografa.» *Volyn's'ki novyny* (06.12.2019), <https://www.volynnews.com/news/society/oblychchia-vijny-pravda-pro-shyrokyne-kriz-obyektyv-volynskoho-fotohra/>
 20. Padirjakova, O. *Ukrain's'ki dity vijny: shho daje oficijnyj status i chomu jogo malo hto otrymuje?* (06.09.2018),

Актуальні проблеми мовознавства [Актуальные проблемы языкознания]

© Материнська О. В. [Материнская Е. В.], olenamaterynska@ukr.net

«Анатомія війни» у сучасних німецькомовних та українськомовних масмедіа [«Анатомия войны» в современных немецкоязычных и украинскоязычных массмедиа] (Українською / На укр. яз)

- https://zmina.info/articles/ukrajinski_diti_vijni_shho_daje_oficijnij_status_i_c_homu_jogo_malo_khto_otrimuje/
21. Rybak, V. «Gibrydni vyklyky mizhnarodnogo humanitarnogo prava.» *Tyzhden'.ua* (11.09.2015), <https://tyzhden.ua/World/145884>
 22. Rudenko, A. «Braters'kyj duh – kljuch do peremogy.» *Den'* (06.07.2018), <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/braterskyy-duh-klyuch-do-peremogy>
 23. Syrota, K. «Pro rany vijny i vady ZML.» *Den'* (25.09.2015), <https://day.kyiv.ua/uk/article/media/pro-rany-viyny-i-vady-zmii>
 24. «U vijny – zhinoche oblychchja.» *Ukrinform* (08.03.2017), <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2188714-u-vijni-zinoce-oblicca.html>
 25. Cherednichenko, O. Ja. «Vijna. Moja sim'ja. Try istorii' pidlitkiv iz Mariupolja.» *Den'* (24.01.2019), <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-ukrayiny/ya-viyna-moya-simya>
 26. Shkljars'ka, O. «Jak peremogty v cij vijni – vojennyj ekspert.» *Rakurs* (28.07.2014), <https://racurs.ua/ua/595-vijna-zbroja-ato.html>
 27. Deutsches Referenzkorpus (DeReKo-2018-II), Institut für Deutsche Sprache, Mannheim, COSMAS II-Server, C2API-Version 4.16.2 – 31.01.2019, NUN91/FEB.00773 Nürnberger Nachrichten, 09.02.1991, S. 37.
 28. Deutsches Referenzkorpus (DeReKo-2018-II), Institut für Deutsche Sprache, Mannheim, COSMAS II-Server, C2API-Version 4.16.2 – 31.01.2019, Der Milchmann an der Front NZZ17/SEP.01983 Neue Zürcher Zeitung, 21.09.2017, S. 39.
 29. Deutsches Referenzkorpus (DeReKo-2018-II), Institut für Deutsche Sprache, Mannheim, COSMAS II-Server, C2API-Version 4.16.2 – 31.01.2019, Das hässliche Gesicht des Krieges S14/JUN.00529 Der Spiegel, 30.06.2014, S. 114.
 30. Deutsches Referenzkorpus (DeReKo-2018-II), Institut für Deutsche Sprache, Mannheim, COSMAS II-Server, C2API-Version 4.16.2 – 31.01.2019, S17/Nov.00293. Der Spiegel, 18.11.2017, S.134.
 31. Krüger, P.-A., Ramadan, D. «Kinder des Krieges.» *Süddeutsche Zeitung* (02.08.2019), <https://www.sueddeutsche.de/politik/syrien-kinder-des-krieges-1.4550941>
 32. Merkel: Verdun steht für Grausamkeit und Sinnlosigkeit des Krieges // *Berliner Zeitung*, 29.05.2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://archiv.berliner-zeitung.de/merkel--verdun-steht-fuer-grausamkeit-und-sinnlosigkeit-des-krieges-24135054>
 33. Münkler, H. «Hybride Kriege. Die Auflösung der bi-nären Ordnung von Krieg und Frieden und deren Folgen.» *Ethik und Militär* (2015), <http://www.ethikundmilitaer.de/de/themenueberblick/20152-hybride-kriege/muenkler-hybride-kriege-die-aufloesung-der-binaeren-ordnung-von-krieg-und-frieden-und-deren-folgen/>
 34. Tschermak, M. «Mord ist Sport.» *Bildblog* (26.06.2017), <https://bildblog.de/90682/mord-ist-sport/>

Actual Problems of Linguistics [Aktual'ni problemy movoznavstva]

© *Materynska O. V. [Materyns'ka O. V.], olenamaterynska@ukr.net*

“Anatomy of War” in the Modern German and Ukrainian Mass-media [«Anatomija vijny» u suchasnyh nimec'komovnyh ta ukrai'nomovnyh masmedia] (in Ukrainian)